

Како је бити Црвени Пера

Предраг Слијепчевић у књизи „Светац и грешник“ устаје против објаве смрти филозофије коју је потврдио Стивен Хокинг у својој последњој књизи, а о данашњем „људском стању“ изврсно сведочи и позната приповетка Франца Кафке „Извештај једној академији“ из 1917. године, аутобиографска повест мајмуна Црвеног Пере који постаје човек будући да су га гоничи једног циркуса уловили у Африци и однели у људски свет

КРИЗА НАУКЕ

Милена Ђорђевић*

Поред тога што је наука задивљујуће достигнуће човечанства, она се данас налази у новој врсти кризе – престала је да буде човеково животно упориште, није демократична и остала је без филозофске дубине. Судаћи према стању данашње науке, није тешко замислити и слику рецентног „људског стања“. О овим питањима надахнуто сведоче Предраг Слијепчевић у књизи *Светац и грешник* и Франц Кафка у приповеци *Извештај једној академији*.

Предраг Слијепчевић, професор на Универзитету Брунел у Лондону и истраживач у области молекуларне организације хромозома, у књизи *Светац и грешник. Како злоупотребавамо науку и будућности човечанства* (Академска књига, 2018) устаје против објаве смрти филозофије коју је потврдио Стивен Хокинг у својој последњој књизи. Епоха у којој живимо се без филозофије не може разумети, сматра аутор, те је нужно дубоко реформисати њену базу као што је потребна и радикална реформа науке у целини.

Слијепчевић критикује савремени догматизам науке који бива најочигледнији када се она процењује из перспективе природе. Такво стање је резултат неприлагођавања „духовног светоназора“ мислећег човеколиког мајмуна „одговорности коју му је његова увећана моћ наметнула“. Наличје модерне науке указује на ње-

ну спрегу са капитализмом: капитал се крије у целој природи, а средство за ослобађање капитала из природе јесу студенти, научници и професори универзитета. Упркос томе што капитализација природе руши еколошку равнотежу и угрожава људски опстанак у њој, капиталу то ни најмање не смета. Зачуђујућа је пак људска ароганција према природи будући да је наука, како аутор запажа, релативно незрела у контексту целокупног људског историјског постојања, те је питање да ли је она несумњива алатка за разумевање и мењање света. Наведене тврдње још су занимљивије ако се има у виду ауторову претпоставку да смо ми само пролазна етапа у развоју Земљиног тела и да нас оно може у будућности одбацити као непотребну љуштуру.

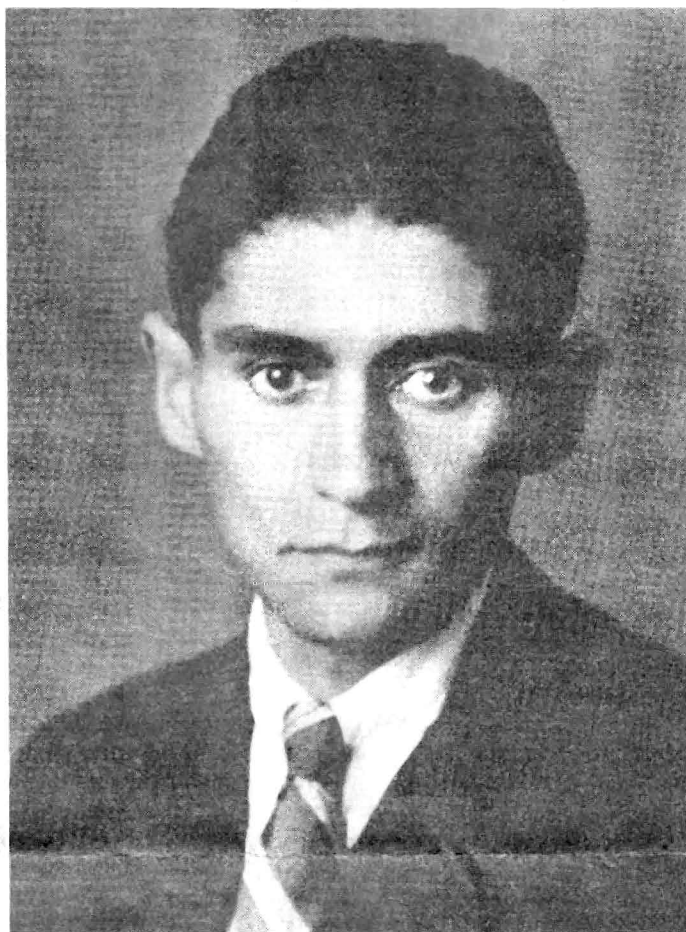
Бити други

Оно што пак ову књигу, која се може читати и као путопис и роман, чини особеном јесте тачка гледишта из које аутор промишља наведене проблеме. Приповедно лице *Свеца и грешника*, наиме, преузима „померену перспективу“ специјалисте онтологије *Алисе из Земље чуда* Луиса Керола, дакле перспективу за коју савремена наука нема разумевања. Зато наратор неће отићи у природљачке музеје, који су права прева, већ у природу. Он ће, попут правога романописца, покушати да сазна како је бити други, то јест како је бити прави инсект, и из те позиције ће кренути путем научног трагања и сазнања. Из поменуте перспективе наратор проучава феномен биолошке социјалности. Он нам открива свет инсеката и мравињака као модел из кога се може научити како да спречи властито пропадање у амбис материјалистичке стихије коју смо сами изазвали. Предочава нам да су инсекти открили пољопривреду 50 милиона година пре људи и да се она, за разлику од људске, одвија у још увек савршеној еколошкој равнотежи са природом.

Уводећи естетику и филозофију у процес научног испитивања, Слијепчевић уместо окошталог и рационалног афирмише неконвенционално и креативно мишљење, то јест креатив-

ну науку која позива на ваншаблонско и недресирано размишљање, а оно нас једино може повести путем истине, па и спасења.

О данашњем пак „људском стању“ изврсно сведочи позната приповетка Франца Кафке *Извештај једној академији* из 1917. године (*Целокупне приповеке*, прев. Б. Живојиновић, Космос издаваштво, Нова књига, 2017). Реч је о аутобиографској повести мајмуна Црвеног Пере који постаје човек будући да су га гоничи једног циркуса уловили у Африци и однели у људски свет. Пошто је желео избећи доживотну робију у зоолошком врту, он тражи нови излаз. Одлучу-

Франц Кафка

је да се трансформише у човека, најпре на основу привидног подражавања човекових поступака и дресуре – пљувања у лице, испијања алкохола и пушења луле, све док се у потпуности не укључи у (људски) друштвени поредак. Треба поменути и то да јунаков извештај има тон озбиљног и рационалног научног приступа.

Просечно образован Европљанин

У *Извештају једној академији* није реч о бекству из поробљености у слободу, већ се тражи, како то примећују и Жил Делез и Феликс Гатари, сасвим обичан излаз, онај који има најмање

значања. Слобода у Кафкиној причи заправо уопште и није у игри јер се бекство одиграва унутар једног те истог суперорганизма (машине), а не изван њега: „Бојим се да нећете тачно разумети шта схватам под излазом. Ја ту реч употребљавам у њеном најобичнијем и најпотпунијем смислу. Намерно не кажем: слобода.“

Након едукације, јунак Кафкине приповетке се успешно преобразио у „просечно образованог Европљанина“ и као такав он припада свету (машини), али га од њега истовремено дели мајмунска прошлост. У цели узев, нема више, дакле, ни човека ни мајмуна, већ само речи које изговара дресирано биће, дакле оно које може истовремено бити и човек и мајмун, али није ни једно ни друго: „Наравно, оно што сам онда као мајмун осећао данас могу описати само људским речима, и стога криво описујем...“

Оно што заправо де-стабилизује приказани свет, машину у којој обитавају (не)слободни појединци са својим безначајним представама о животу, јесте сећање Црвеног Пере на његову мајмунску прошлост. Излаз за мајмуна у овој Кафкиној приповеци испоставља се само као нови улаз – у друштвени поредак у коме он добија статус успешног човека, који се касно враћа кући својој „упола дресираној шимпанзици“ након научних скупова, пријема и седељки. Једини излаз за мајмуна био је дакле „људски“ излаз, а он, као што је поменуто, не представља слободу јер мајмун живи стабилним животом окоштале, дресиране малограђанске породице. У праву је стога Петер Слотердајк када примећује да се Кафка може разумети и као подстрекач негативне теорије тренинга.

Ако Кафкин мајмун наратор може да се трансформише у човека, нема ничег опскурног у питању наратора *Свеца и грешника*: Како је бити инсект? Научноистраживачко путовање у *Свецу и грешнику* отпочиње управо кроз трансформацију која де-стабилизује уско људску перспективу, саставни део наивног људског антропоцентризма. Такву перспективу, треба подсетити, омогућио је естетски поглед, то јест Алисина визија

света. Тако, Кафкин Црвени Пера и Слијепчевићева Алиса заузимају тачку гледишта која им заправо омогућава да комуницирају са стварном другошћу и дубље проникну у тајну света у коме живимо.

Алиса и Пера

Занимљиво би било промислити шта би се догодило да, на пример, Алиса Луиса Керола, са вишеструким искуствима преображаја, сретне Кафкиног Црвеног Перу, са једним коначним преображајем, и да у том тренутку један другог упитају: Ко си ти? Црвени Пера би одговорио, као што је познато, да је он просечно образовани Европљанин са мајмунском прошлосту. Алиса би пак одговорила исто оно што и Госпођи Гусеници у *Алиси у Земљи чуда* када јој је ова поставила то питање: „Ја... ја ево не знам како да вам кажем, госпођо, баш сад не знам... Наравно, знам ко сам била кад сам јутрос устала, али бих рекла да сам се отада неколико пута преобразила.“

Можда се баш из ових одговора, напоре до постављених, разоткрива потенцијални трагизам Кафкиног јунака у савременом свету, то јест проблем окамењеног, статичног и непроменљивог идентитета. Са друге стране, Алисин идентитет није изгубљен, већ је он у сталној промени, у развоју, привремено уздрман и поремећен, али постојан у промени, способан за преокрет, па и за скок изван машине. Алисина прича је контранаратив у односу на наратив Црвеног Пере јер она неограниченом способношћу преображаја наглавачке категорије потлачености и опасности и трансформише их у њихову супротност. Црвени Пера темељно је одређен наметнутим облицима понашања у свету, док се Алиса, будући да се стално преображава, не може поистоветити ни са једним од њих и зато је она заправо слободна.

С друге стране, Слијепчевићев избор, као научника индетерминисте, да му баш Алиса буде водич кроз научно истраживање није још једна у низу потрошених метафора. Реч је о тражењу начина за човекову трансформацију у креативног побуњеника, оног који своје делање заснива на хуманизму, а не на таштини, и спреман је за реформу и демократизацију конвенционалне науке која је запала у ћорсокак.

Можда би, стога, први задатак на новом путу нашег сазнања, па и свакодневног живљења, био тај да се упитамо како је бити обичан мрав или можда Црвени Пера пре него што је постао просечно образовани Европљанин.

*уредник у Народној библиотеци Србије